

Проф. Божидар Андонов

МИСИЯТА НА ЦЪРКВАТА В ОБЩЕСТВОТО

Нарастващото публично осъзнаване на реалността на културното многообразие, бързото разпространение на комуникационни технологии, съчетано с нарастващото нашествие на медиите, ни принудиха да разширим хоризонтите си по начини, които трудно можехме да си представим само преди няколко десетилетия. Става все по-трудно да осмислим един противоречив и комплексен свят. Това доведе до колапса на споделяната само от отбрани хора елитарна култура и до фрагментирането ѝ на разнороден набор от популярни култури. Настъпващото усещане за дискомфорт и копнеж за сигурност пред лицето на бързата промяна доведе до възвръщането на локалните традиции и общности, в които търсим своето място. Плуралистичните форми на живот и модерните средства за комуникация предлагат разнообразие от информация, мнения, тълкувания, светогледи, религиозни и псевдорелигиозни символи и ритуали.

Съвременното ни плуралистично демократично общество е изправено пред много въпроси, много от които неминуемо са свързани с религията, а за вярващите са от огромно значение, защото засягат битието, личната свобода, отношенията в обществото, с една дума – основните въпроси на вярата. Развитието на идеологията на индивидуализма ще сложи ли край на веротърпимостта? Как да се обединят гражданите на една нация? Къде са границите на толерантността? Ще доведе ли секуларизацията до безразличие към основните християнски ценности?

В началото на XX век проблемите на философския модернизъм и тенденциите за “осъвременяване” на традициите стават все по-осезаеми и решаващи. Някои философи се опитват да изяснят ролята на религията за обществото и да я съпоставят с научното знание, доминиращо в Новото време. Критерият за “разделянето” на знанието води до появя на противопоставяне, представящо религията в “нова” светлина – като сбор от религиозни и метафизични “принципи”, в чиято сянка дълго време е пребивавала научната мисъл.

Други, като Харви Кокс, са на мнение, че християнството се намира в състояние на “кръгова отбрана и отстъпление”, че Църквата се е подчинила на “духа на времето”, че християнството..... трудно се адаптира към новите условия и трябва да премине от отбрана в нападение, като се постарее да проповядва Божието Слово така, че под въздействието му светът да се измени и обнови.

С право се задават въпросите: Къде стои днес Църквата в модерния свят? Коя е тя? Необходимо ли е да се ориентира по друг начин в новата обстановка и да намери отново мястото си в обновяващото ни се общество? Каква е нейната роля в днешното демократичното общество?

Естествено е, че тук ние можем да спрем само на някои от възможностите и предизвикателствата, които стоят пред Църквата в демократичното плуралистично общество.

Неотклонно съблюдавайки заповедите на Своя Основател Иисус Христос за любов, смирение и самоотверженост, Църквата е призвана да изпълнява своята главна мисия в света - да възвестява и да способства за установяването на Царството Божие сред всички народи. Тя не е изолирана от света, членовете ѝ се поддават на Божието влияние и се влияят от нормите на живот, които Бог се стреми да наложи.

Фактът на съвместното съществуване на Христовата църква и външния свят несъмнено създава проблеми от различен характер. От една страна християнският начин на живот, за който Църквата постоянно благовести и ревностно ни предпазва от всичко, което може да доведе до заблуждение и изопачение, се старее да създаде своеобразен имунитет против евентуалните грешки и прегрешения. От друга страна, християнският начин на живот до известна степен се приспособява и се вписва в контекста на плуралистичното ни демократично общество, когато това е съвместимо с основните изисквания на християнския морал. Църквата благовести на грехопадналото човечество светото Евангелие и му предлага евангелския нравствен закон, който не е чужд на потребностите и стремежите на човешкото сърце. На Църквата е отредено да разкрива тайните на Триединния Бог, Който е висшата цел на човека, но наред с това тя разкрива и истинския смисъл на съществуването му и богооткровенията истини за неговото спасение. Осъществяването на евангелизацията в социалната област е съществен аспект от учителската функция на Църквата и включва разобличаване на злото и несправедливостта в различните им аспекти, включително и социални.

1. Социалната мисия на Църквата в демократичното общество

Съществен е приносът на християнството в развитието на обществения живот. Социалните идеи, които произтичат от учението на нашия Спасител Господ Иисус Христос, са добра предпоставка за просперитет на обществото. Социалните институции се възприемат като конкретизация на задълженията на човека към Бог и ближните. Човекът и обществото като цяло могат да избират своя път толкова по-вярно, колкото

по-добре формират свободно себе си и своята действителност въз основа на евангелските принципи и норми. В този смисъл обществото е реалност, която християните могат и са длъжни да променят и усъвършенстват. Бог възлага на човека да стопанисва и управлява богатата Му (Бит. 1:28-29). Стремещт за обновяване на обществото и света е дълбоко присъщ на християнството. В този контекст Христовата църква не одобрява социалната неправда и се бори за нейното преодоляване както на богословско-теоретично ниво така и на дело.

2. Христовото учение - духовна основа за демократичния общественно-политически живот

Христовата църква приема за важно благополучието на хората и тяхното качество на живот, което помага за духовното им развитие и усъвършенстване.

Евангелските повели трябва да проникват и да вдъхновяват всички области на човешкия живот, включително и политиката. В противен случай, отнесено към Православната църква, тя би маргинализирала себе си, а Православието би се свело до вътрешно 'частно дело', до ритуал, до част от традицията на народа, нещо незначително и несъществено за човека.

Християнството влияе върху политиката чрез любовта към ближния. Християните участват с любов в обществения живот. Важно основание за това е категоричната повеля на Господ Иисус Христос, Който изисква любов, както към личните, така и към политическите ни врагове. Той пръв заговори за служение чрез любов, като важен социален принцип и универсално начало в живота: "Син Човечески не дойде, за да му служат, а да послужи и да даде душата Си откуп за мнозина" (Мат. 20:28).

Християните живеят и работят в общности, които въздействат върху социалните отношения и обществените структури. Християнството и общественият живот са разнородни и в много отношения притежават контрастни характеристики. Известно е, че политическите институции организират управлението на страната, изпълняват социални програми и регулират международни отношения. Политиката е изкуство да се ръководи общество и умение да се управляват хора. Християнството разкрива самоценния характер на човешката личност, обективното съдържание на нравствените ценности и дълга на човека като основно ядро на обществения светопорядък. То утвърждава смисъла на живота и вярата на човека в личното му безсмъртие и е всеобхватна добродетел.

Нравствените основи на политическия живот са предмет на особено внимание от християнското социално учение. В богословската наука не съществува разбирането, според което политиката е изкуство, което си служи с нравствените принципи, а моралът е частен проблем и не е свързан с поведението на политиците. Обратно, политиците в една демократична държава би следвало да съобразяват действията си с личния и обществен морал на гражданите както и с духовните им потребности.

Християнинът от своя страна е призван активно да осмисля съвременните процеси в света и занимаването с политика не би трябвало да се смята за чуждо на него явление, но при условие, че двата вида дейност не се преплитат, нито да се отъждествяват и още повече да стигат до някаква мимикрираща, обособена политическа дейност и организираност в "християнска обвивка".

Според църковното учение човекът е върховна ценност в този свят, схващана като личност, субект, който изпълнява специална мисия на земята. Човекът е свободно и разумно същество, по отношение на което е изключено да се прилагат механично етични норми. В този пункт се съдържа важен принцип на демократичното устройство, което включва в своята система християнските ценности.

Утвърждаването на достойнството на човека би следвало да е смисъл и цел на демократичните общества във всичките им действия. Безсмислено е да се говори за социален напредък и благополучие на даден народ, ако те не се отнасят за отделната личност и обществото.

3. Църквата е обърната към хората и социалния им живот

Чрез благовестието и грижите за вярващите, посредством цялата си дейност, Христовата църква се посвещава на хората, без да се превръща в религиозно царство наред с държавата. Историята ѝ е тясно свързана с историята на обществото и държавните институции. Последните понякога въздействат върху Църквата или се опитват да я подчинят. Тогава тя противодейства без оглед на цената, която заплаща за своята независимост и мисия.

Църквата дава морална преценка по отношение на икономическата и социалната област, когато основните права на личността и спасението на душите го изискват. В моралната област тя има и мисия, различна от тази на политическата власт – тя се грижи за времевите страни на общото благо. Тя благовести и насърчава правилното поведение в отношенията към земните блага и в социално-икономическите взаимоотношения.

По особен начин Христовата църква е оправомощена да се разположи в човешкия свят и да придобие характер на социална институция, която, погледната отвътре, е относително различна от другите институции. С хуманността, историчността и социалното устройство на тази институция е свързана способността на Църквата да служи на хората и на обществените институции. Една от основните ѝ характеристики да бъде служителка на хората намира своето обоснование в думите на Спасителя: "... и който началствува, да бъде като оня, който слугува" (Лук. 22:26). Въпреки че не може да бъде ръководна и определяща институция в живота на плуралистичното общество, на нея ѝ се предоставя благоприятната възможност да проявява своето основно призвание - да благовестува светото Евангелие, да служи на хората, да призовава верните към евхаристийно общение, посредством което да ги води към спасението.

В частност Христовата църква би следвало да се възползва от възможностите плуралистичната държава да бъде преобразена чрез обновяващата сила на християнството, тъй като чрез своето пратеничество в света Църквата променя този свят. Да се промени съзнанието на един грешен човек, да се извика отново към живот нова визия за дълбока вяра и човечност, а обществото да бъде преобразено чрез любов и истина, е основен закон на църковната мисия.

Социалното учение на Църквата се изгражда върху вечните богооткровени истини и човешките закони са зависими от това, доколко те могат да бъдат потвърдени от постулатите на тази аксиология или се намират в съответствие с нея.

Благовестейки светото Евангелие, Църквата на практика оделотворява чрез социалната си мисия Христовата повеля за любов към ближния. Църквата е основана и предназначена да служи на хората, да съдейства на общочовешкото благополучие и спасение. Иисус Христос дойде в света и му завеща Своя морален скрижал, на който сияят две вечни ценности - за социалната справедливост и дейното братолюбие. Членовете на Църквата влизат в съприкосновение със Спасителя Господ Иисус Христос, Който понесе греховете и страданията на света, като откликват и помагат на всеки гладен, бездомен, болен и затворник. Помощта за страдащите в пълен смисъл е помощ на Самия Христос и с изпълнението на тази заповед е свързана вечната съдба на всеки човек (Мат. 25:31-46).

Христовата църква не е и не може да бъде индиферентна към проблемите на всекидневния живот, а проблемите на бедността, болестта, общественото безредие тя ги възприема като свои, защото обезправеният, бедният, болният, затвореният не са просто хора, чакащи помощ, а определени личности, в които присъства самият

Христос.

Своята мисия за спасението на човешкия род Христовата църква извършва не само чрез благовестие и проповед, но и посредством каритативна дейност, проявяваща се чрез добри дела, насочени към подобряване на нравственото и материалното състояние на обкръжаващия я свят. Двата съществени аспекта на църковната мисия - за спасението и за материалното благополучие - са взаимно обусловени, тъй като духовната проблематика е приоритетна, но не е откъсната от материалната. За тази цел Църквата влиза във взаимодействие с държавата, дори последната да не е християнска по своя характер. Осъществява взаимовръзки и с различни обществени асоциации и отделни хора, дори когато те не се идентифицират с християнството. Това произтича от убеждението, че съвместното благотворене ще приведе нейните сътрудници и обгрижваните от тях хора към познание на истината, ще им помогне да запазят или възстановят верността си към богоустановените нравствени норми, ще ги насочи към мир, съгласие и благоденствие, в условията на които Църквата осъществява по най-ефективен начин своето спасително дело.

4. Църквата - служеща и спасяваща духовна институция в обществото

Социалното служение на Христовата църква и позитивите, произтичащи за него в обществото, често се оценяват по достойнство - в сферата на образованието и възпитанието, а също така и в социалните дейности и здравеопазването. Църквата е призвана да върши много ценна работа, за която държавата трябва да разбере, че не може да свърши нито толкова бързо, нито толкова добре. Тези дейности в цялостната организация на държавата имат голямо значение.

Най-ярки форми на социалната мисия са етизирането и хуманизирането на гражданите, създаването на лоялност в плуралистичното демократично общество и утвърждаването на обществено съгласие посредством справедливи отношения. Ето защо Христовата църква е призвана да допринесе за хуманизирането и облагородяването на обществото чрез еднозначното си отъждествяване с делото на бедните, дискриминираните, затворниците, оцетените, изгонените и бежанците. Тя не бива да обръща гръб към тях, а като любеща майка на християните да споделя нуждите и отговорностите на съвременния свят. Нейната грижа е необходимо да бъде насочена към слабите и подтиснатите в обществото ни.

Основавайки се на принципите, които произтичат от мисията ѝ в света, Христовата църква отстоява своето виждане, че обществените институции трябва да

бъдат наблюдавани дали служат на човека или го принизяват. Също така тя е призвана да се ангажира с дейности, които да послужат за благо на човешкото общество, като способства за утвърждаването му в християнския начин на живот и приобщаването му към християнските нравствени ценности. Последните биха се прилагали и практикували успешно, ако подхранваме практическото начало у себе си и възпитаваме вярно чувство за доброто. Верният избор в поведението на християнина изисква правилно възпитано ценностно чувство и умение за разпознаване на духовните приоритети, което би могло да се осъществи от Църква с широко разгърнатата просветна дейност, която да изпреварва просветните институции в страната.

Христовата църква в една демократична и правова държава подкрепя позитивните тенденции, които се проявяват в съвременния социален динамизъм. Способствайки за социализацията на обществото, за неговото единство и консенсус, който се осъществява в него по въпроси от граждански, икономически и морален характер, тя показва на света, че истинското външно социално единство се основава на единството на ума и сърцата, т. е. на вярата и любовта, въз основата на които вечните християнски нравствени ценности имат интегриращо значение за човешкото битие и тяхната социална функция е да регулират отношенията между отделната личност и обществото. Затова Църквата е призвана да утвърждава принципа на солидарност и толерантност между всички хора, предпазвайки обществения организъм от деструктивното въздействие на центробежните сили в него.

В края ще подчертаем, че Христовата църква е призвана също така да предложи образец или модел за обществото, изградено от личности, където свободата и своеобразието на всеки човек и общението с другия се съхраняват като основен критерий за промяната на антагонистичния културен модел на нашата епоха. Ползата от този модел като критерий за градежа на социалния живот означава най-малкото, че християните не могат да приемат неуважението към човека, както това става по различни начини по пътя на национализма, расизма, сексизма, маргинализирането, бедността, конкуренцията, войната и несправедливостта.

Lieteratur:

Андонов, Божидар, Контури на съвременното обучение по религия. В: Свобода за всеки – <http://www.center-religiousfreedom.com/bg/art.php?id=147>

Бакалов, Герги, Религиозни аспекти на държавната идеология в Средновековна България, В: Религия и Църква в България (социални и културни измерения на православието и неговата специфика в българските земи), София 1999.

Бигович, Радован, Църква, политика, демокрация, Мирна 2001/14.

- Гугов, Георги*, Социалните възгледи на о. Сергей Булгаков, ДК 1995/7.
- Иеродоту, С.*, Православие и постмодерност. София 2004.
- Киров, Димитър*, Богословие на обществения живот, София 2002.
- Киров, Димитър*, Православната църква и социалния ред, Демократичен преглед 1997-1998/3-4.
- Миценко, Максим*, О модернистских трактовках христианства – <http://www.bogoslov.ru/text/print/289116.html>.
- Резинг, Волкер*, Църквата и политиката - едно променено отношение, Философия 2004/4.
- Стефанов, Стефан*, Социалната мисия на Българската православна църква, Шумен 2008.
- Събев, Тодор/Панчовски, Иван*, Световна конференция "Църква и общество", София 1967.
- Трайчев, Емил*, Църквата като общение и нейната роля в съвременното общество, ДК 2006/2.
- Тьоле, Р.*, Християнската социална етика на фона на икономическото глобализиране или въпросът за социалната справедливост. - В: Църквите в Европа на прага на третото хилядолетие - шансове и предизвикателства, София 1999.
- Хубанчев, Антоний*, Обосноваване ценностите на демократичната държава, В: Църквите в Европа на прага на третото хилядолетие - шансове и предизвикателства, София 1999.
- Шиваров, Николай*, Социум и църковна мисия в третото хилядолетие. В: Църквите в Европа на прага на третото хилядолетие – шансове и предизвикателства. София 1999.
- Янулатор, Анастасий* архиепископ, Православието и глобализацията, Силистра 2005.
- Ware, Timothy* (Bishop Kalistos of Diokleia), The Orthodox Church, London 1993.